

Nr 12.

Ankom till riksdagens kansli den 19 april 1940 kl. 11 f. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående stads rätt att utträda ur landsting.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 3 i första kammaren av herr *Johansson, Johan Bernhard, m. fl.* och nr 14 i andra kammaren av herr *Råstock m. fl.* hemställes, »att riksdagen för sin del måtte besluta, att 3 § 1 mom. 1 stycket i lagen om landsting erhåller följande ändrade lydelse: 'Har stad, som deltagar i landsting, uppnått en folkmängd av minst 100,000, äger staden utträda ur landstinget'».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttrande från svenska landstingsförbundets styrelse, svenska stadsförbundets styrelse samt styrelsen för svenska landskommunernas förbund. Yttrandena äro såsom bilagor fogade till utlåtandet. (Bilaga 1—3.)

Beträffande den föreliggande frågans tidigare behandling m. m. får utskottet hänvisa till en inom utskottets kansli upprättad, till utlåtandet fogad P. M. i ämnet. (Bilaga 4.)

Enligt 3 § 1 mom. landstingslagen äger stad, som deltagar i landsting, rätt att vid en uppnådd folkmängd av minst 50,000 utträda ur landstinget. Vill stad, som är berättigad att utträda, begagna sig av denna rättighet, skall den delgiva landstinget detta sitt beslut. Beslut om utträde ur landsting skall av staden underställas Konungen, som, därest staden finnes till utträde berättigad, efter landstingets hörande meddelar de närmare föreskrifter, som för beslutets genomförande äro erforderliga.

Enligt utskottets mening hava såväl i de förevarande motionerna som i de kommunala förbundens yttranden över desamma anförts avgörande skäl för en ändring av nuvarande bestämmelser angående stads rätt till utträde ur landsting. Med hänsyn till de arbetsuppgifter på hälso- och sjukvårdens område, som i en alltmera ökad omfattning kommit att åvila landstingen och de städer, som icke deltaga i landsting, framstår det numera som ett betydande samhällsintresse, att en stad icke äger möjlighet utträda ur landsting redan då den uppnått en folkmängd av 50,000 invånare. Detta befolkningstal bör alltså väsentligen höjas och kan lämpligen, på sätt i motionerna föreslagits, bestämmas till 100,000 invånare. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner för sin del ville antaga följande

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. lagen den 20 juni 1924 (nr 349)
om landsting.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

3 §.

3 §.

1 mom. Har stad, som deltagar i landsting, uppnått en folkmängd av minst 50,000, äger staden utträda ur landstinget.

Vill stad — — — delgivning skett.

Beslut att — — — äro erforderliga.

1 mom. Har stad, som deltagar i landsting, uppnått en folkmängd av minst 100,000, äger staden utträda ur landstinget.

Vill stad — — — delgivning skett.

Beslut att — — — äro erforderliga.

Denna lag träder i kraft den 1 juli
1940.

Stockholm den 16 april 1940.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: Herrar Hallén, Gustaf Adolf Björkman, Per Andersson, Herlitz, Källman, Thulin, Karl Bodin, Nils Andersson, Anders Andersson, Härdin, Albertsson*, Andersson i Igelboda, Fast, Andersson i Ovanmyra, Mosesson, Arnemark*, Nordström i Torsby, Eriksson i Toftered, Nilsson i Göteborg och Hansson i Hönö.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr Herlitz, som anfört följande:

Jag är i huvudsak ense med utskottet, men kan icke finna det lämpligt att nu utforma en lagregel rörande förhållanden, vilka komma att inträda först i en mycket avlägsen framtid. Huruvida det vid den tidpunkt, då en stad härnäst uppnår ett invånarantal av 100,000, är lämpligt att den vinner utträde ur landsting enligt de i lagen angivna betingelserna kan nu ej alls bedömas. Om frågan om städers utträde ur landsting en gång i framtiden skulle ånyo aktualiseras, bör den föranleda lagstiftningsåtgärder i enlighet med vad då befinnes ändamålsenligt. Med hänsyn härtill har jag inom utskottet framfört förslag om uteslutande ur landstingslagen av 3 § 1 mom.

Bilaga 1.

Till Riksdagens Konstitutionsutskott.

Genom remiss den 30 sistlidna januari har konstitutionsutskottet berett svenska landstingsförbundets styrelse tillfälle att avgiva yttrande över lika lydande motionerna I: 3 och II: 14, i vilka hemställes om sådan ändring av lagen om landsting, 3 § 1 mom., första stycket, att stad för att äga utträda ur landsting skall hava uppnått en folkmängd av minst 100,000 invånare. Med anledning härav får förbundets styrelse vördsamt anföra följande.

Det i förevarande motioner avhandlade spörsmålet är synnerligen betydelsefullt för landstingen. Förbundsstyrelsen har också länge haft sin uppmärksamhet riktad på detsamma. De motioner, som nu framlagts, giva uttryck för den uppfattning styrelsen hyser i föreliggande fråga. Styrelsen kan sålunda uttala sin fulla anslutning till vad i motionerna anföres rörande behovet av en ändring av nuvarande bestämmelser beträffande stads utträde ur landsting.

Det är ett vitalt sjukvårdsintresse, att landstingen, som skola ombesörja den moderna, rikt förgrenade och differentierade sjukvården, erhålla ett tillräckligt brett befolkningsunderlag och därmed även ekonomisk stabilitet. Varje åtgärd, syftande till ett försvagande av landstingets ställning, måste därför få ödesdiga återverkningar på dess möjligheter att tillgodose sjukvården. Den under senare år kraftigt utvecklade socialvården, av vilken sjukvården utgör en mycket betydelsefull del, fordrar för ett rationellt tillgodoseende större administrativa enheter än förr. Dessa stora enheter finnas i landstingen, och det vore enligt styrelsens mening en utveckling i fel riktning att sönderbryta dessa, samtidigt som ansträngningar göras att få till stånd större enheter för den på primärkommunerna ankommande socialvården.

Den synpunkt, som framhölls av departementschefen vid landstingsförordningens utfärdande, nämligen att det beträffande städer av viss angiven storlek ansetts »mera ändamålsenligt, att stadens angelägenheter till hela deras omfattning bleve för sig behandlade av dess särskilda kommunstyrelse» är icke längre giltig, sedan sjukvårdsuppgifterna kraftigt vuxit i omfattning och dessa städer under en lång följd av år tillhört landstingen. Man kan knappast vänta, att dessa uppgifter skola bliva bättre tillgodosedda av staden, vars styrelse i regel står relativt främmande inför desamma, än av landstinget, som ju är den större administrativa enheten och har en snart sekellång, rik erfarenhet att bygga på. Även om en stads sjukvårdsförhållanden i något hänseende skulle kunna tillgodoses på ett bättre sätt efter utträdet ur landstinget, kan dock detta icke väga så tungt i jämförelse med det faktum, att landstingsområdets övriga kommuner därigenom skulle komma i ett ur såväl vård- som ekonomisk synpunkt sämre läge vid tillgodoseendet av denna betydelsefulla uppgift. Även för staden är utträdet ur landsting, såsom i motionerna framhålles, i ekonomiskt hänseende ofördelaktigt.

Med hänsyn till vad i motionerna och här ovan anförts anser styrelsen riktigast, att städer hädanefter icke medgivas rätt att utträda ur landsting. Framhållas må i detta sammanhang, att vissa av de städer, som redan utträtt ur landsting, icke äro tillräckligt bärkraftiga för att omhänderhava de

betydelsefulla och alltmer ekonomiskt betungande sjukvårdsuppgifterna. Men då organisationen av dessa — ofta i samarbete med det omgivande landstinget — utbyggts, saknar styrelsen för närvarande anledning att påyrka någon förändring.

Stockholm den 6 februari 1940.

För svenska landstingsförbundets styrelse:

ANDERS RÅSTOCK.

Ivar Dahlgren.

Bilaga 2.

Till Riksdagens Konstitutionsutskott.

Sedan Utskottet berett Svenska stadsförbundets styrelse tillfälle att avge yttrande över två vid årets riksdag föreliggande, likalydande motioner angående stads rätt att utträda ur landsting, får styrelsen härmed vördsamt anföra följande.

De skäl, motionärerna anfört för rättighetens begränsande genom det förutsatta invånarantalets fastställande till 100,000 i stället för 50,000, finner styrelsen för sin del bärande. Ett tillfredsställande ordnande av hälso- och sjukvård måste förutsätta distrikt av betydande omfattning och ekonomisk stabilitet, och en redan uppbyggd organisation bör icke spolieras eller skadas. Erfarenheten har visat, att ett utbrytande ur landstingsorganisationen av städer med mindre invånarantal än det nu föreslagna nödvändiggjort ett nog så omfattande och tungrovt samarbete mellan dessa och respektive landsting för att söka bibehålla redan vunna resultat på framför allt sjukvårdens område.

Styrelsen kan dock icke finna, att folkmängdstalet bör tillmätas en absolut avgörande betydelse under alla förhållanden. Det vill förefalla naturligare, att ett visst avgörande därvid förbehålles Konungen.

Ett sådant förfarande synes stå i god överensstämmelse med eljest gällande lagstiftning om indelningsändring. Det är ju här i själva verket frågan om en sådan. Redan nu finnes intet hinder att genom ett förfarande enligt lagen om kommunal indelning en till landsting hörande stad införlivas med stad utom landsting. Förslag i sådan riktning har redan diskuterats rörande Sundbyberg (med Stockholm) och Mölndal (med Göteborg). Beträffande stad, som enligt lagen om landsting är berättigad till utträde, meddelas de närmare föreskrifterna om själva verkställigheten också redan nu av Konungen. I fråga om ändring i kommunal indelning tillkommer det Konungen att bedöma ett föreliggande förslag både med hänsyn till vikten av förändringen ur allmänna synpunkter och med hänsyn till dess betydelse för det område, från vilket överflyttningen sker.

Med hänvisning till vad här ovan i korthet anförts, vill styrelsen icke motsätta sig, att i enlighet med motionärernas syfte ytterligare garantier skapas mot olämplig utbrytning av stad ur landsting. Styrelsen vill dock ifrågasätta, om icke detta hellre än genom höjning av det nu bestämda folkmängdstalet för sådan utbrytning bör ske genom att stads utträde ur landsting efter

uppnående av detta folkmängdstal hädanefter göres beroende av Konungens medgivande.

För Svenska stadsförbundets styrelse

JOHAN-OLOV JOHANSSON

Dess ordförande.

Henning Karlsson.

Stockholm den 14 februari 1940.

Bilaga 3.

Till Riksdagens Konstitutionsutskott.

Genom remiss den 30 januari 1940 har Konstitutionsutskottet lämnat Svenska landskommunernas förbund tillfälle att inkomma med yttrande över två särskilda, inom riksdagen väckta likalydande motioner, nämligen nr I: 3 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. och nr II: 4 av herr Anders Råstock m. fl. angående ändring av 3 § 1 mom. första stycket i lagen om landsting. I anledning därav får förbundets styrelse härmed värdsamt anföra, att styrelsen till fullo instämmer i vad motionärerna anfört som skäl för den föreslagna lagändringen och att styrelsen för sin del anser sig böra förorda en sådan lagändring.

Stockholm den 28 februari 1940.

Styrelsen för Svenska Landskommunernas Förbund

ISRAEL LAGERFELT.

J. A. Zander.

P. M.

angående stads rätt att utträda ur landsting m. m.

Frågan om stad bör deltaga i landsting eller ej var vid landstingsförordningens tillkomst år 1862 föremål för mycken diskussion. I den år 1858 tillsatta kommitté, vars förslag låg till grund för förordningen, var denna fråga en av dem, som orsakade de starkaste meningsbrytningarna. Kommitténs majoritet ställde sig på den ståndpunkten, att alla städer borde deltaga i landsting och anförde härför bl. a. den motiveringen, att om ock städernas och landsbygdens i många fall skilda intressen i viss mån kunde göra det tvivelaktigt, om städerna borde ingå i landsting eller ej, intressegemenskapen i andra — särskilt ekonomiska — frågor dock borde fälla utslaget för stadskommunernas deltagande i landstinget. Emot denna majoritetens ståndpunkt avgavs reservation av en kommittémedlem, som ansåg, att städerna icke borde deltaga i landsting, och i sin motivering uttryckte farhågan, att om majoritetens förslag antoges, städerna, vilkas representation i landstingen måste bli svagare än landsbygdens, genom den gemensamma representationens beslut skulle tvingas utgiva bidrag till företaget, som de kanske rent av ansåge vara skadliga för sina intressen.

Frågan om städernas deltagande i landsting blev också livligt debatterad vid 1859—60 års riksdag, som hade att avgiva yttrande över de kommitterades förslag. Därvid visade sig, att inom borgarståndet öfvervägande sympatier funnos för reservantens ståndpunkt, att städer icke borde deltaga i landsting, under det att de övriga stånden, om också vad prästeståndet beträffar med stor tvekan, anslöto sig till kommittémajoritetens uppfattning.

Kommittéreservantens och borgarståndets mening blev emellertid ej utan inflytande på Kungl. Maj:ts beslut. Detta innebar nämligen en kompromiss mellan de båda stridiga ståndpunkterna, i det att i landstingsförordningens första paragraf stadgades, att stad, vars folkmängd ej översteg 25,000 personer, skulle deltaga i landsting, under det att stad med större invånareantal skulle utskiljas ur respektive landstingsområde. Därjämte stadgades i § 47, att uttaxering kunde ske särskilt för städer och särskilt för landsbygd, om företaget, för vilket uttaxering erfordras, vore av gagn huvudsakligen för städer, respektive för landsbygd.

1862 års bestämmelser i denna punkt blevo år 1894 föremål för en förändring utan principiell betydelse. Som en konsekvens av förstakammarplatsernas fixering till 150 ändrades den folkmängdssiffra, vid vilken stad skulle utträda ur landsting, från 25,000 till $\frac{1}{150}$ av rikets folkmängd. I anslutning härtill och efter vidtagande år 1909 av en annan, i förevarande sammanhang likaledes betydelselös ändring av ifrågavarande stadgande erhöll 1 § första stycket i landstingsförordningen följande lydelse:

»I varje län skall finnas ett landsting, sammansatt av valda ombud från länets landsbygd och städer; dock att detta stadgande, ävensom vad här nedan vidare föreskrives, icke äger tillämpning å stad, som har en folkmängd av minst en etthundrafemtiondel av rikets hela invånareantal, eller å stad, som utträtt ur landsting och vars invånareantal ej minskats under det, som

berättigat staden till utträde. Landstingsmännen äro i utövningen av sitt uppdrag icke bundna av valmäns föreskrifter.»

År 1920 väcktes likalydande motioner i båda kamrarna (nr 171 i första och nr 143 i andra kammaren) med yrkande, dels att i landstingsförordningens 1 § orden »dock att detta stadgande etc.» till och med »utträde» skulle utgå ur paragrafen, och dels att beträffande städer, som redan utträtt ur landsting, måtte vid vad sålunda ägt rum bero. Till stöd för dessa yrkanden anfördes följande:

»Den uti landstingsförordningens § 1 gällande grundsats, att stad, som har ett invånarantal av minst en etthundrafemtionedel av rikets hela invånarantal etc., icke längre skall tillhöra länets landsting, torde numera i stort sett kunna anses föråldrad och framför allt i sin nuvarande form otidsenlig.

De praktiska skäl, som från städernas sida talat för ett särskiljande av stad som nått en viss storlek, torde ävenledes hava förlorat väsentligt i betydelse. Ty vilka äro de största uppgifterna, som tillkomma landstinget? Jo, sjukvård av olika slag, undervisningsfrågor, skydds- och uppfostringsfrågor, fattigvårdsuppgifter m. m.

I alla eller de flesta av dessa frågor torde intressena för staden som sådan och länets landsbygd plus småstäderna vara sammanfallande, och med få undantag torde också *efter* en skilsmässa gemensamt ägda anstalter av olika slag utgöra regeln.

Samhörigheten i stort upphör således icke i och med en skilsmässa utan äger allfort rum, och då därtill kommer, att enligt § 47 mom. 3 redan nu kan i fråga om uttaxering skiljas på olika företag, synes *ingen* anledning förefinnas ens ur intressesynpunkt för den större staden, att nu gällande grund för utträde ur landsting bibehålles.»

Konstitutionsutskottet föreslog i anledning av dessa motioner (i utlåtande nr 10), att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, »det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning av frågan, huruvida och på vad sätt ändring i gällande bestämmelser om stads utträde ur landsting må kunna ske, samt till riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen giver anledning».

Båda kamrarna stannade emellertid för ett något annorlunda beskaffat skrivelseförslag, som inom utskottet framförts av nio reservanter, och riksdagen anhöll sålunda i skrivelse, nr 103, att Kungl. Maj:t ville »låta utreda, huruvida och under vilka förhållanden de gällande bestämmelserna om stads rättighet och skyldighet att utträda ur landsting må kunna ändras därhän, att i de fall, då såväl stad som landsting önska fortsatt samarbete i landstinget, oaktat stad uppnått den storlek som berättigar till utträde, den bestående gemensamheten må kunna för viss tid framåt fortfara, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda».

I samband med denna anhållan anförde riksdagen följande, efter att hava lämnat en kortare historik över frågans föregående behandling:

»Såvitt hittills varit bekant, hava gällande bestämmelser rörande stads rättighet och skyldighet att utträda ur landsting icke förorsakat någon nämnvärd olägenhet. För städer med omkring 40,000 invånare och därutöver skulle det säkerligen i de flesta fall kännas såsom ett obehörigt tvång att icke få själva fritt ordna för dem betydelsefulla angelägenheter, särskilt på sjukvårdens och fattigvårdens m. fl. områden. Riksdagen har därför icke kunnat anse befogat att beröva dylika städer mot deras vilja en sådan författningenslignad frihet. Emellertid vill riksdagen icke förneka, att omständigheter i vissa fall kunna tänkas vara sådana att upprätt-

hållande för viss tid framåt av den inom ett landstingsområde mellan stad och land bestående gemenskapen skulle kunna vara önskvärt för såväl staden i fråga som landstinget i övrigt. I sådant fall borde det stå staden och landstinget fritt att genom en överenskommelse, om vilken båda parterna voro ense, besluta, att den dittillsvarande gemenskapen skulle för viss tid framåt fortvara. Denna tid borde därvid fixeras till sådan längd, att alltför täta förändringar i förhållandena undvekes.»

De s. k. kommunalförfattningssakkunniga erhöilo i uppdrag att verkställa den av riksdagen sålunda begärda utredningen. De sakkunniga anförde i ett år 1923 avgivet betänkande (S. O. U. 1923: 18), att landstingsförordningens stadgande om de större städernas särställning i förhållande till länet såsom landstingsområde tillkommit i dessa stadssamhällens intresse, ett förhållande, som de sakkunniga ansågo utgöra förklaringen till att stads utträde ur landsting icke gjorts beroende av städernas fria val. Fördelarna för staden att utträda ur landsting hade ansetts så påtagliga, att någon obegenhet från stadens sida icke varit att räkna med. De skäl, som sålunda ursprungligen motiverat bestämmelsen om de större städernas särställning, måste, säga de sakkunniga, emellertid numera anses hava bortfallit i vad angår stadssamhälle, som ännu icke uppnått, men hädanefter uppnår den folkmängdssiffra, som enligt gällande lag medför dess utträde ur landsting.

»Ty», heter det vidare i betänkandet, »i den mån landstingsförvaltningen utvecklats och utsträckt över nya områden, kan om densamma med allt mindre fog sägas, att den tillgodoser landsbygdens speciella behov i större omfattning än städernas. Endast i jämförelsevis ringa omfattning är landstingens verksamhet i vår tid av den art, att den kommer uteslutande landsbygden till godo. Och ju längre den tidrymd varit, under vilken en stad utgjort del av länskommunen, ju större gemenskapen mellan staden och det övriga landstingsområdet blivit med avseende å sjukvårdsinrättningar samt andra vårdanstalter och inrättningar, desto mindre blir upphävandet av denna gemenskap förknippat med fördelar för staden. Då stad vid utträde ur landsting måste avstå från sin andel i dessa inrättningar och i landstingets överskott i tillgångar utan att erhålla lösen för denna andels värde, lär det tvärtom kunna betraktas såsom ekonomiskt olägligt för staden att utbrytas ur länskommunen. I allt fall kan det från allmän ekonomisk synpunkt icke vara välbetänkt att genom lagstiftning medverka till upplösningen av en dylik gemenskap och såmedelst giva upphov till de större utgifter, som i regel förorsakas, om stad och landsbygd skola var för sig i stället för gemensamt uppföra och administrera t. ex. anstalter för tillgodosende av sitt behov av sjukvård.

Sedan efter 1921 års grundlagsändring stad, som icke deltagit i landsting, i allmänhet icke vidare får välja egen ledamot av riksdagens första kammare, utan har att företaga val tillsammans med landsting, har slutligen bortfallit även det intresse, som i sådant hänseende tidigare varit förknippat med stadens utträde ur landsting.»

De sakkunniga ansågo på grund av dessa ändrade förhållanden starka skäl tala för att helt borttaga det stadgande i landstingsförordningen, som avhandlar stads utträde ur landsting. Med hänsyn till den ståndpunkt, som riksdagen år 1920 intagit till frågan, och då historiska skäl kunde åberopas för ett bibehållande i begränsad omfattning av stadgandet, hade de sakkunniga emellertid stannat vid en omarbetning av detsamma.

Av de sakkunniga härutinnan föreslagna ändrade bestämmelser inneburo, att stads utträde ur landsting vid uppnående av viss folkmängd icke längre bleve obligatorisk utan beroende av stadens beslut, att sådant beslut skulle fattas och delgivas landstinget inom två år efter det årsskifte, vid vilket

folkmängden uppnått en etthundrafemtiondedel av rikets folkmängd, att i sådant fall utträdet skulle ske vid utgången av det kalenderår närmast efter det under vilket delgivning skett, att, där sådant beslut icke delgivits landstinget inom stadgad tid, stad icke vore berättigad att utträda ur landstinget förrän fem år förflutit, sedan landstinget delgivits beslut om utträde, att i sistnämnda fall utträdet skulle ske vid slutet av det kalenderår, under vilket femårsperioden utgått, att stad, som icke deltog i landsting, ägde i landstinget inträda, därest samstämmade beslut därom fattades av staden och landstinget, samt att beslut om utträde ur eller inträde i landsting skulle underställas Konungen, som meddelade de närmare bestämmelser, vilka för beslutet genomförande kunde vara erforderliga.

Slutligen anförde de sakkunniga i sin motivering till ifrågavarande stadsganden, hurusom den dåvarande lagstiftningen vid stads utträde ur landstingsförvaltningen icke ansetts medgiva någon utskiftning på parterna av de förut gemensamma tillgångarna och skulderna.

De sakkunnigas förslag beträffande stads utträde ur eller inträde i landsting godtogs i det stora hela av samtliga länsstyrelser, landsting och stadsfullmäktige, som avgivit yttranden, ävensom av Svenska stadsförbundets och Svenska landstingsförbundets styrelser. Vissa invändningar mot förslaget i dessa delar förekommo dock.

Frågan framlades för 1924 års riksdag. Departementschefen anförde därvid i proposition nr 188 (s. 37) bland annat:

»De yttranden, som avgivits över de sakkunnigas förslag i denna del, giva vid handen, att de av de sakkunniga föreslagna huvudbestämmelserna angående stads utträde ur och inträde i landsting i det stora hela motsvara de önskemål, som härutinnan gjort sig gällande från såväl landstingens som städernas sida, och förslaget synes även stå i god överensstämmelse med riksdagens i dess av mig förut åberopade skrivelse uttalade uppfattning. Den förutsättning, på vilket förslaget bygger, nämligen att upprätthållandet av gemenskapen mellan landstinget och staden är det för båda parterna önskvärda, synes mig riktig. Då förslaget därtill lämnar stadens självbestämmanderätt oförkränkt, har jag ingen väsentligare erinran att göra mot de principiella bestämmelserna om stads utträde ur och inträde i landsting.

Jag kan sålunda icke godtaga den utav Örebro läns landsting och stadsfullmäktige i Örebro hävdade ståndpunkten, att vid stads utträde ur landsting en utskiftning på de båda parterna av landstingets tillgångar och skulder skall ske. En sådan utskiftning skulle förutsätta en ömsesidig uppgörelse mellan de båda parterna, och utträdet måste följaktligen åtminstone i viss mån bero jämväl av landstingets ståndpunkt i frågan. Redan med hänsyn till att stad icke måtte berövas den rätt till utträde ur landsting, den nu äger och enligt de sakkunnigas förslag allt framgent skulle bibehålla, torde sålunda det från Örebro läns landsting och Örebro stad framförda kravet icke kunna godkännas. Härtill kommer, att ett tillmötesgående av ett dylikt krav skulle kunna medföra oöverskådliga och icke önskvärda ekonomiska konsekvenser för landstingen. — — — I anslutning till de, som mig synes i det stora hela berättigade invändningar, som framförts av länsstyrelserna i Uppsala och Stockholms län, har jag vidare ansett, att av de sakkunniga föreslagna bestämmelser i förevarande paragraf böra omredigeras. Såväl enligt nu gällande lag, som enligt vad av de sakkunniga föreslagits, är tydligen stad skyldig att inträda i landsting, därest stadens folkmängd understigit en etthundrafemtiondedel av rikets hela invånarantal och tillika minskats under det tal, som berättigat staden till utträde, och det måste under sådana förhållanden, även om det ifrågasatta fallet icke

inom överskådlig tidrymd torde komma att inträffa, betecknas såsom en lucka i såväl den nuvarande som den föreslagna lagstiftningen, att det saknas direkt stadgande härom och om huru sådant inträde i landsting skall ske. Emellertid torde det, sedan möjlighet i allmänhet beretts för stad att inträda i landsting, icke vara erforderligt att införa ett speciellt stadgande därom, att stad, som står utanför landsting och ordnat sin förvaltning härefter, *ovillkorligen* skall inträda i landstinget, blott därför att stadens folkmängd minskats på angivet sätt, utan torde inträde i landsting i sådant liksom i andra fall lämpligen kunna bero av vederbörandes beslut. Att i sådant fall fordra samstämmiga beslut av staden och landstinget torde emellertid icke vara riktigt, eftersom det för en dylik stad med sjunkande folkmängd möjligen kan utgöra ett ekonomiskt trängande krav att icke längre stå utanför landsting. Jag har därför ansett inträdet böra bero allenast av stadens beslut.»

Konstitutionsutskottet anförde i anledning av propositionen bland annat följande:

»Den år 1894 genomförda förändringen tillkom under den givna förutsättningen, att stad, som utträdde ur landsting, skulle utgöra egen valkrets vid förstakammarval, och betingades väsentligen av det till följd därav naturliga kravet, att dylik stad under alla förhållanden utan avvikelse från regeln om ett mandat för varje etthundrafemtioedel av rikets folkmängd skulle hava att utse åtminstone en förstakammarledamot. Sagda förutsättning har emellertid bortfallit efter den genom grundlagsändring år 1921 skedda övergången till större valkretsar för val till första kammaren. Något vägande skäl för bestämmelsens bibehållande i dess nuvarande form synes på grund härav icke förefinnas. I varje fall lär det icke kunna sägas, att en stads invånarantal i förhållande till hela rikets är en tillförlitligare mätare på lämpligheten av dess skilsmässa från landsting än dess folkmängdstal i och för sig. Däremot torde det vara påtagligt, att ett absolut folkmängdstal i förevarande hänseende så till vida är att föredraga framför ett relativt, som det förra bättre riktar uppmärksamheten på eventualiteten av en stads förestående utträde ur landsting och ger större möjlighet att på förhand bedöma den tidpunkt, vid vilken utträde kan ifrågakomma. Utskottet har fördenskull funnit sig böra föreslå återgång till den form, som ifrågavarande bestämmelse ägde före 1894 års förändring.

Givet är, att härvid icke kan vara tal om att återgå jämväl till den då gällande, efter nutida mått låga folkmängdssiffran 25,000. Redan omedelbart genom 1894 års ändring knöts stads utträde ur landsting faktiskt vid ett betydligt högre folkmängdstal, och sedermera har detta självfallet successivt stegrats, så att det för närvarande utgör ungefär 40,000. Samtidigt har landstingsförvaltningen utvecklats på ett sätt, varigenom numera helt andra möjligheter erbjuda sig för större stadssamhällen att inom dess ram få sina berättigade krav i olika hänseenden tillgodosedda än som vid landstingens tillkomst kunnat påräknas eller under deras tidigare tillvaro förefunnits. I betraktande härav och då över huvud taget även relativt sätt avsevärt högre anspråk på en stads folkmängdsstorlek numera torde kunna uppställas, för att staden skall anses berättigad till en särställning inom den länskommunala indelningen, har utskottet funnit skäligt, att ifrågavarande folkmängdstal ytterligare höjes, och föreslår sålunda, att detsamma bestämmes till 50,000. — — — Samtidigt med att bestämmelserna om stads utträde ur landsting reviderats, har även frågan om stads återförening med landsting varit föremål för beaktande. För närvarande gäller härvidlag, att stad, som ej deltagit i landsting, skall i detsamma inträda, därest den ej vidare fyller det mått med avseende å folkmängdens storlek, som berättigat den till dess särställning. Enligt det

föreliggande förslaget däremot skulle det även i detta fall ankomma på staden att bestämma sin ställning i förhållande till landstinget. Desutom föreslås i detta sammanhang, att jämväl annan stad, som ej deltagar i landsting, skall äga möjlighet att inträda däri, dock under förutsättning av landstingets medgivande. Utskottet kan icke finna, att frågan om stads inträde i landsting så till vida kan sägas vara av samma beskaffenhet, som det förut behandlade spörsmålet om utträde, att härvid i avgörande mån hänsyn skulle behöva tagas blott till stadens önsknings. Vid sådant förhållande och då det knappast lär kunna inträffa, att denna fråga över huvud taget blir aktuell, utan att staden råkat i svårigheter att ensam på ett fullgott sätt omhänderväsa sina uppgifter av länskommunal natur, anser utskottet, att landstinget i varje fall, då återförening kan ifrågakomma, bör få taga del i avgörandet. I andra momentet av 2 § i propositionens lagförslag förelås alltså vissa härav betingade förändringar.»

Riksdagen beslöt i enlighet med konstitutionsutskottets förslag, till följd varav ifrågavarande stadgande — inrymt i den nya landstingslagens 3 § 1 mom. — erhöll denna avfattning:

»1 mom. Har stad, som deltagar i landsting, uppnått en folkmängd av minst 50,000, äger staden utträda ur landstinget.

Vill stad, som enligt vad nyss sagts är berättigad till utträde, ej vidare deltaga i landstinget, skall staden delgiva landstinget sitt beslut att utträda. Sker delgivningen inom två år från det årsskifte, vid vilket staden uppnått nämnda folkmängd, skall utträdet äga rum vid utgången av kalenderåret närmast efter det, under vilket landstinget erhållit del av stadens beslut, men eljest vid utgången av femte kalenderåret efter det, varunder delgivning skett.

Beslut att utträda ur landsting skall av staden underställas Konungen, som, därest staden finnes till utträde berättigad, efter landstingets hörande meddelar de närmare föreskrifter, som för beslutets genomförande äro erforderliga.»

Enligt 2 mom. av samma paragraf äger stad, som ej deltagar i landsting, inträda i landsting, såvida samstämmade beslut därom fattats av staden och landstinget. Beslutet skall underställas Konungen.
